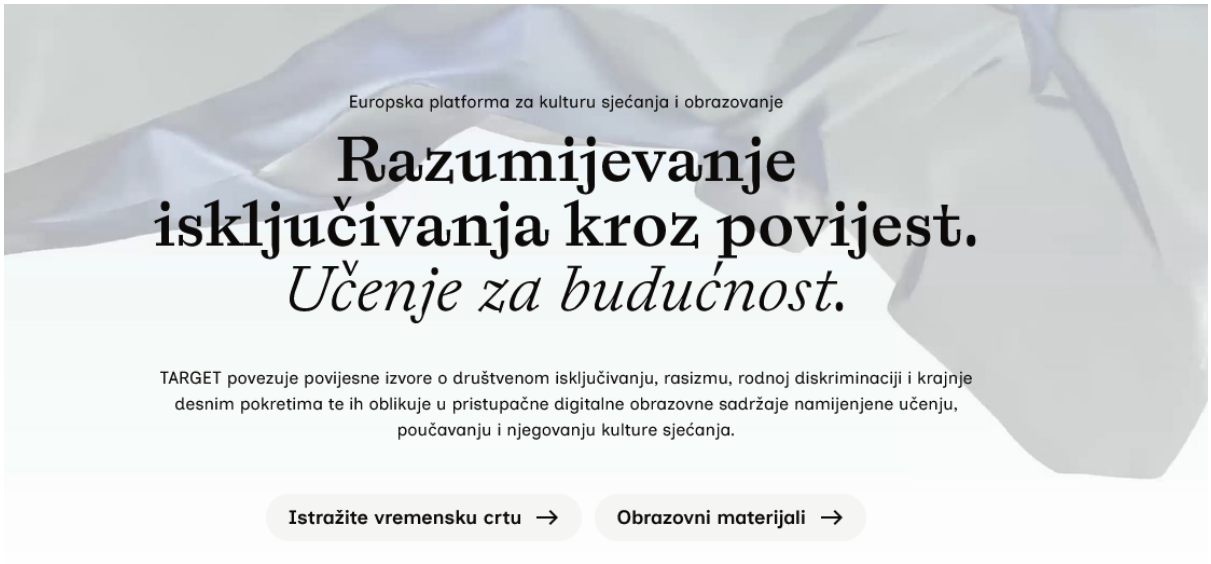
t.a.r.g.e.t.
Teaching About
Race and Gender Exclusion Timelines

Tragomiskljucivanja.eu / Tracingexclusion.eu

Praktični vodič za istraživanje i poučavanje povijesti

Kako koristiti vremensku crtu, povijesne karte, tematske sadržaje i povijesne izvore za razumijevanje Europe prije i tijekom Drugoga svjetskog rata

v1.0



SADRŽAJ

1. Uvod
1.1. O priručniku
1.2. Kome je priručnik namijenjen?

2. Upoznavanje s mrežnom stranicom
2.1. Struktura i organizacija sadržaja
2.2. Vremenska crta: istraživanje kronologije povijesnih događaja
2.3. Povijesne karte: istraživanje prostornih dimenzija povijesti
2.4. Tematski sadržaji: upoznavanje ključnih pojmova i procesa
2.5. Prostor za nastavnike i edukatore
2.6. Povezivanje različitih sadržaja mrežne stranice

3. Istraživanje povijesti kroz vremensku crtu
3.1. Kako čitati i istraživati vremensku crtu?
3.2. Kako koristiti mogućnost filtriranja
3.3. Od pojedinačnih događaja do povijesnih procesa
3.4. Povezivanje vremenske crte s drugim sadržajima mrežne stranice
3.5. Pitanja i zadaci za samostalno istraživanje

4. Istraživanje povijesti kroz povijesne karte
4.1. Povijesne karte na mrežnoj stranici
4.2. Kako čitati povijesnu kartu?
4.3. Što nam povijesne karte mogu otkriti?
4.4. Povezivanje karte s drugim sadržajima mrežne stranice
4.5. Mogućnosti i ograničenja povijesnih karata
4.6. Pitanja i zadaci za samostalno istraživanje

5. Istraživanje tematskih sadržaja
5.1. Istraživanje tematskih sadržaja
5.2. Kako koristiti tematske tekstove?
5.3. Povezivanje tema s povijesnim događajima
5.4. Pitanja za istraživanje i kritičko promišljanje

6. Rad s povijesnim izvorima – Repozitorij
6.1. Što su povijesni izvori i zašto su važni?
6.2. Kako pristupiti povijesnim izvorima?
6.3. Kako analizirati povijesni izvor?
6.4. Povezivanje izvora s drugim sadržajima mrežne stranice
6.5. Kritičko vrednovanje izvora i zaključaka
6.6. Odgovorno korištenje povijesnih materijala

7. Primjena mrežne stranice u nastavi i samostalnom učenju
7.1. Odabir sadržaja prema cilju učenja
7.2. Istraživačko učenje uz digitalne povijesne sadržaje
7.3. Individualni rad, rad u paru i grupno istraživanje
7.4. Razvoj kritičkog mišljenja i argumentiranja
7.5. Prilagodba sadržaja različitim korisnicima i obrazovnim potrebama
7.6. Prijedlozi nastavnih jedinica na mrežnoj stranici
7.7. Mrežna stranica kao alat za samostalno učenje

8. Odgovorno istraživanje i poučavanje osjetljivih povijesnih tema
8.1. Odgovorno istraživanje i poučavanje osjetljivih povijesnih tema
8.2. Kritičko vrednovanje informacija i prepoznavanje povijesnog iskrivljavanja

9. Zaključak: Mrežna stranica kao prostor za istraživanje povijesti

1. UVOD

1.1. O priručniku

Projekt **TARGET – Učenje o povijesti rasne i rodne isključivosti** (Teaching About Race and Gender Exclusion Timelines) usmjeren je na produbljivanje znanja i razumijevanja **politika isključivanja** koje su provodili ekstremno desni pokreti i režimi u Europi tijekom 1930-ih i 1940-ih godina. Polazeći od povijesnog konteksta uspona fašizma i nacizma, projekt istražuje načine na koje su rasističke i isključujuće ideologije, u sprezi sa specifičnim shvaćanjima roda i rodnih uloga, oblikovale političke i društvene odnose te dovele do ograničavanja temeljnih prava, progona, holokausta i drugih ratnih zločina.

Posebna se pozornost posvećuje **povezanosti i suradnji ekstremno desnih pokreta i režima u različitim europskim zemljama**, kao i načinima na koje su njihove ideje i politike utjecale na lokalne okolnosti. Projekt tako nastoji pridonijeti cjelovitijem razumijevanju povijesti holokausta i progona Židova, Roma i drugih skupina, uključujući odgovornost lokalnih političkih pokreta i režima. Pritom se nastoji suprotstaviti iskrivljavanju i trivijalizaciji povijesti te pojednostavljenim tumačenjima koja zanemaruju složenost povijesnih procesa i odgovornost različitih aktera.

Projekt povezuje organizacije iz Hrvatske, Njemačke i Rumunjske koje surađuju na istraživanju i razmjeni znanja, razvoju obrazovnih materijala te promicanju kvalitetnog poučavanja o holokaustu, ekstremnoj desnici i politikama isključivanja. Jedan je od ključnih rezultata projekta **mrežna stranica s obrazovnim sadržajima i alatima za istraživanje povijesti**, namijenjena nastavnicima, edukatorima, učenicima i široj javnosti.

Digitalni pristup nudi brojne prednosti nad tradicionalnim medijima poput knjiga i udžbenika, kao što su dostupnost, multimedijalnost, omogućavanje povezivanja sadržaja, prevođenje sa stranih jezika i brzi prijelaz na nove informacije. No ogromna količina dostupnih sadržaja ne dovodi sama po sebi do boljeg razumijevanja povijesnih procesa i njihovih značenja. Stoga je važno zadržati kriterije stručne ovjere i urednički pristup.

Pri oblikovanju sadržaja ove mrežne stranice naglasak je stavljen na pružanje jasnih, sažetih i razumljivih informacija, osobito prilagođenih mladima. Na internetu su dostupni opsežni izvori i obrađeni sadržaji enciklopedijskog tipa koje nema smisla ponavljati bez uređivačke svijesti o tome što se iz bogatstva povijesnog sadržaja želi ponuditi mladim korisnicima. Ova stranica se usredotočuje na **politike i prakse isključivanja te njihove posljedice**, dok, primjerice, širi prikaz vojnih operacija tijekom Drugog svjetskog rata nije u njezinu fokusu. Kratki tekstovi, pregledni prikazi i povezivanje različitih vrsta sadržaja osmišljeni su kako bi privukli i zadržali pozornost mladih korisnika te potaknuli daljnje istraživanje. Cilj je složene procese prikazati pristupačno, pobuditi interes i omogućiti postupno sve bolje razumijevanje konteksta.

1.2. Kome je priručnik namijenjen?

Ovaj praktični vodič osmišljen je kao podrška u korištenju mrežne stranice za poučavanje, učenje i samostalno istraživanje. Priručnik ne ponavlja sadržaje dostupne na mrežnoj stranici, već mu je svrha približiti korisnicima njezine mogućnosti i ponuditi smjernice za njihovo smisleno povezivanje. Vodič upućuje na načine istraživanja povijesnih događaja i procesa, postavljanja istraživačkih pitanja, povezivanja kronologije s prostorom i povijesnim kontekstom te kritičkog promišljanja i tumačenja povijesnih izvora.

Namijenjen je ponajprije nastavnicima i edukatorima koji žele uključiti mrežnu stranicu u svoj obrazovni rad, ali i učenicima, studentima te svima koji žele samostalno istraživati povijest. Ponuđene smjernice, pitanja i prijedlozi mogu se prilagoditi različitim obrazovnim kontekstima i istraživačkim interesima. Njihov je zajednički cilj potaknuti aktivan pristup učenju povijesti, utemeljen na povezivanju informacija, kritičkom razmatranju dokaza i razumijevanju složenosti prošlosti.

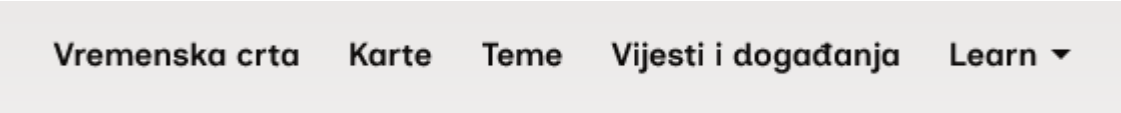
Priručnik može koristiti na više načina: kao podrška pripremi i provedbi nastavnih aktivnosti, kao vodič pri samostalnom istraživanju sadržaja te kao polazište za povezivanje različitih pristupa predstavljanja povijesnih sadržaja – putem vremenske crte, povijesnih karata, tematskog pristupa, povijesnih fotografija ili izvornih dokumenata.

2. UPOZNAVANJE S MREŽNOM STRANICOM

2.1. Struktura i organizacija sadržaja

Mrežna stranica omogućuje istraživanje povijesnih događaja i procesa iz različitih perspektiva. Njezini su sadržaji organizirani u nekoliko međusobno povezanih cjelina:

- **Vremenska crta** odabranih događaja
- Povijesne **karte** koje prikazuju teritorijalne promjene i prostorne dimenzije progona i masovnih zločina
- **Teme**: kraći tematski tekstovi o ideološkim konceptima, fenomenima isključivanja, rodnim ulogama i procesima koje nije moguće prikazati kao pojedinačni događaj
- **Prostor namijenjen nastavnicima i edukatorima**, s prijedlozima za obrazovni rad, organizaciju nastavnog sata i odabranim povijesnim materijalima.



2.2. Vremenska crta: istraživanje kronologije povijesnih događaja

Vremenska crta omogućuje kronološki pregled važnih povijesnih događaja i njihovo smještanje u vremensko-prostorni kontekst.

Svaki je događaj označen datumom, kratkim naslovom i tematskom oznakom. Odabirom naslova otvara se prozor s kratkim i jasno napisanim tekstom koji opisuje događaj i objašnjava njegovo povijesno značenje.

Sadržaji se mogu filtrirati prema godini, temi i zemlji, što korisnicima omogućuje da se usredotoče na određeno razdoblje, prate razvoj događaja u pojedinoj zemlji ili uspoređuju zbivanja u različitim zemljama. Takav pristup olakšava uočavanje sličnosti i razlika u politikama isključivanja te istraživanje ideoloških veza, suradnje i međusobnih utjecaja ekstremno desnih skupina, pokreta i režima.

Na taj način vremenska crta može postati polazište za istraživanje povijesnih procesa. Povezivanjem događaja iz različitih zemalja i tematskih cjelina korisnici mogu bolje razumjeti kako su se politike isključivanja razvijale, širile i poprimale različite oblike tijekom 1920-ih i 1930-ih godina te tijekom Drugog svjetskog rata.

2.3. Povijesne karte: istraživanje prostornih dimenzija povijesti

U početnom obliku stranice ponuđeno je šest povijesnih karata s prikazom Europe u šest razdoblja. Naglasak je na prikazu teritorijalne ekspanzije nacističke Njemačke i fašističke Italije te s tim povezanom širenju politika isključivanja, rušenju demokratskih institucija vlasti, oduzimanju teritorija, progonima i masovnim ubojstvima skupina stanovništva, posebice Židova.

Legende omogućuju razumijevanje značenja različitih boja i simbola korištenih na povijesnim kartama i uključuju informacije o nazivima mjesta masovnih zločina i o polazištima i odredištima smjerova deportacija Židova i Roma.

Prikaz karte moguće je povećavati i smanjivati radi detaljnijeg pregleda ili boljeg uvida u širi prostor.

2.4. Tematski sadržaji: upoznavanje ključnih pojmova i procesa

Rubrika **Teme** obuhvaća osam tematskih cjelina: Rodni aspekti, Isključivanje, Veze desnih pokreta, Propaganda, Državljanstvo, Rasne ideologije, Religija i Kultura sjećanja. U njima su okupljeni kratki tekstovi koji obrađuju ključne pojmove, ideje i povijesne procese povezane s politikama isključivanja i djelovanjem ekstremno desnih pokreta i režima u razdoblju između 1920-ih i 1940-ih godina. Tematski sadržaji pružaju kontekst za razumijevanje povijesnih događaja i potiču korisnike na istraživanje povezanosti ideologija, političkih odluka i njihovih posljedica.

2.5. Prostor za nastavnike i edukatore

U posebnom prostoru mrežne stranice namijenjenom nastavnicima i edukatorima nalaze se sadržaji koji su posebno korisni za obrazovni rad:

- prijedlozi nastavnih aktivnosti i nastavnih sati
- repozitorij povijesnih izvora, dodatnih povijesnih i obrazovnih materijala i ostalih dostupne resurse.

2.6. Povezivanje različitih sadržaja mrežne stranice

Različite funkcionalnosti mrežne stranice nadopunjuju se i omogućuju istraživanje istog povijesnog pitanja iz više perspektiva. Korisnik može, primjerice, započeti istraživanje događajem na vremenskoj crti, zatim na povijesnoj karti pratiti njegove prostorne dimenzije, u tematskom tekstu istražiti širi povijesni kontekst te analizom dostupnog povijesnog izvora provjeriti kako se određene ideje i politike odražavaju u izvornim

materijalima. Na temelju tako povezanih informacija može oblikovati vlastite zaključke utemeljene na povijesnim dokazima.

VREMENSKA CRTA → POVIJESNA KARTA → TEMATSKI TEKST → POVIJESNI IZVOR → ZAKLJUČAK

Taj slijed nije obvezan: istraživanje može započeti kartom, tematskim tekstom ili povijesnim izvorom, ovisno o interesu korisnika i pitanju na koje želi odgovoriti. Važno je iskoristiti mogućnosti povezivanja sadržaja kako bi se povijesni događaji razumjeli u širem kontekstu, a ne kao izolirane činjenice.

---

3. ISTRAŽIVANJE POVIJESTI KROZ VREMENSKU CRTU

Vremenska crta omogućuje istraživanje povijesnih događaja u razdoblju od 1930-ih do 1940-ih godina, s naglaskom na razvoj politika isključivanja, djelovanje ekstremno desnih pokreta i režima te njihove međusobne veze. Osim što pruža kronološki pregled događaja, vremenska crta omogućuje njihovo uspoređivanje prema vremenu, temi i zemlji te povezivanje pojedinačnih događaja sa širim povijesnim procesima.

3.1. Kako čitati i istraživati vremensku crtu?

Svaki je događaj na vremenskoj crti označen datumom, kratkim naslovom i tematskom oznakom. Odabirom naslova otvara se prozor s kratkim tekstom koji opisuje događaj i objašnjava njegovo povijesno značenje. Neki tekstovi uključuju i vizualne materijale, primjerice povijesne fotografije, koji pružaju dodatne informacije i pomažu u razumijevanju povijesnog konteksta.

Pri istraživanju je korisno obratiti pozornost na datum i mjesto događaja, aktere koji su u njemu sudjelovali te njegov značaj u kontekstu politika isključivanja. Ako su uz tekst priložene fotografije ili drugi vizualni materijali, preporučuje se pažljivo ih promotriti i razmotriti što nam govore o događaju, ljudima ili okolnostima u kojima se odvijao. Pritom je važno razlikovati informacije koje su izravno vidljive na fotografiji od zaključaka koje donosimo na temelju njezina povijesnog konteksta.

Vremensku crtu moguće je istraživati kronološkim redom, prateći razvoj događaja kroz dulje razdoblje, ili odabirom pojedinačnih događaja koji su povezani s određenom temom ili istraživačkim pitanjem.

3.2. Kako koristiti mogućnosti filtriranja?

Vremenska crta omogućuje filtriranje događaja prema **godini, temi i zemlji**. Kombiniranjem tih mogućnosti moguće je prilagoditi prikaz vlastitim interesima i usredotočiti se na događaje koji su važni za određeno istraživanje.

- **Filtriranje prema godini** omogućuje proučavanje događaja unutar određenog razdoblja. Odabirom različitih godina moguće je pratiti razvoj politika isključivanja, promjene u djelovanju pojedinih režima ili događaje koji su prethodili važnim povijesnim prekretnicama.
- **Filtriranje prema zemlji** omogućuje praćenje događaja povezanih s određenom državom ili područjem. Takav pristup pomaže u razumijevanju lokalnih okolnosti, razvoja političkih režima i načina na koje su se politike isključivanja provodile u različitim sredinama.
- **Filtriranje prema temi** omogućuje povezivanje događaja koji se odnose na određeni povijesni proces ili problem. Na taj je način moguće, primjerice,

istraživati razvoj rasističkih politika, progone, propagandu ili veze između ekstremno desnih pokreta.

Filtre je korisno kombinirati kako bi se dobio uži i pregledniji izbor događaja. Primjerice, odabirom određene zemlje i teme može se istražiti kako su se politike isključivanja razvijale u toj sredini, dok usporedba događaja iz više zemalja može pomoći u prepoznavanju sličnosti, razlika i međusobnih utjecaja.

3.3. Od pojedinačnih događaja do povijesnih procesa

Pojedinačni događaji na vremenskoj crti dobivaju puno značenje kada ih promatramo u međusobnoj povezanosti. Njihovim kronološkim praćenjem moguće je uočiti kako su se političke odluke, ideološke promjene i konkretne mjere isključivanja nadovezivale jedna na drugu. Takav pristup pomaže u prepoznavanju kontinuiteta i promjena te razumijevanju načina na koji su se diskriminacija, progon i masovno nasilje razvijali u različitim povijesnim okolnostima.

Usporedba događaja iz različitih zemalja omogućuje i istraživanje transnacionalnih veza između ekstremno desnih pokreta i režima. Moguće je, primjerice, proučiti jesu li se određene ideje ili prakse pojavljivale u više zemalja, kako su se širile i na koji su način bile povezane s političkim i društvenim okolnostima pojedine zemlje.

Pritom je važno imati na umu da vremenski slijed sam po sebi ne dokazuje uzročno-posljedičnu vezu između događaja. Za razumijevanje uzroka, značenja i posljedica pojedinih zbivanja potrebno je uzeti u obzir širi povijesni kontekst i, prema potrebi, koristiti druge sadržaje mrežne stranice.

3.4. Povezivanje vremenske crte s drugim sadržajima mrežne stranice

Vremenska crta može poslužiti kao polazište za daljnje istraživanje. Kada se upoznate s pojedinim događajem, možete ga povezati s povijesnim kartama kako biste istražili gdje se odvijao i kako se odnosio prema teritorijalnim promjenama. Tematski tekstovi mogu pružiti dodatno objašnjenje ideologija, pojmova i politika povezanih s događajem, dok povijesni izvori mogu pomoći u razumijevanju iskustava ljudi i posljedica povijesnih zbivanja.

Povezivanjem različitih sadržaja dobiva se cjelovitiji uvid u povijesne procese, a pojedinačni događaji postaju polazište za postavljanje novih pitanja i samostalno istraživanje.

3.5. Pitanja i zadaci za samostalno istraživanje

Sljedeća pitanja mogu poslužiti kao polazište za istraživanje vremenske crte, individualno ili u okviru nastavnih aktivnosti:

- **Kronologija:** Koji su se važni događaji odvijali u odabranom razdoblju? Koje promjene uočavate uspoređujući događaje na početku i na kraju tog razdoblja?
- **Istraživanje zemlje:** Koji su događaji obilježili razvoj politika isključivanja u odabranoj zemlji? Kako su se te politike mijenjale tijekom vremena?
- **Usporedba zemalja:** Koji su se slični događaji ili pojave odvijali u različitim zemljama? Koje su sličnosti i razlike uočljive?
- **Istraživanje teme:** Koji su događaji povezani s odabranom temom? Što njihov kronološki slijed otkriva o razvoju određene politike ili prakse?
- **Analiza vizualnih materijala:** Što fotografija ili drugi vizualni prikaz otkriva o događaju? Koje informacije nedostaju da bismo ga mogli potpunije razumjeti?
- **Povezivanje sadržaja:** Koju kartu ili tematski tekst možete povezati s odabranim događajem? Koje dodatne informacije dobivate njihovim uspoređivanjem?

Pri odabiru događaja i formuliranju odgovora korisno je bilježiti ključne informacije i razlikovati podatke navedene u tekstu od vlastitih zaključaka. Cilj nije samo prikupiti pojedinačne činjenice nego razumjeti njihovu povezanost i značenje u širem povijesnom kontekstu.

---

4. ISTRAŽIVANJE POVIJESTI KROZ POVIJESNE KARTE

4.1. Povijesne karte na mrežnoj stranici

U početnom obliku stranice ponuđeno je šest povijesnih karata s prikazom Europe u šest razdoblja. Naglasak je na prikazu teritorijalne ekspanzije nacističke Njemačke i fašističke Italije te s tim povezanom širenju politika isključivanja, rušenju demokratskih institucija vlasti, oduzimanju teritorija, progonima i masovnim ubojstvima skupina stanovništva, posebice Židova.

- Karta Europe 1934. godine prikazuje državne granice u prvoj godini nakon dolaska nacista na vlast u Njemačkoj. Istaknuto je otvaranje koncentracijskih logora već u prvoj godini preuzimanja vlasti.
- Karta Europe u svibnju 1939. godine pokazuje znatno izmijenjenu političku kartu kontinenta s područjima koje su nacistička Njemačka i fašistička Italija pripojile, okupirale ili kojima su na drugi način nametnule svoju vlast ili utjecaj i prije nego što je rat počeo. Prikazano je širenje mreže koncentracijskih logora na područjima izravno pripojenim Trećem Reichu.
- Karta Europe u studenom 1940. omogućuje sagledavanje radikalnih promjena do kojih je dovela brza nacistička ekspanzija tijekom prve godine Drugog svjetskog rata. Različite nijanse smeđe boje pokazuju razinu utjecaja i kontrole nad zauzetim teritorijima i daljnje širenje mreže logora u Trećem Reichu. Karta prikazuje i ekspanziju Italije te Sovjetskog saveza.
- Karta Europe u studenom 1942. godine prikazuje vrhunac teritorijalne ekspanzije sila osovine i intenzivno provođenje tzv. „konačnog rješenja“ na teritoriju Trećeg Reicha i okupiranim područjima, nakon konferencije u Wannseeu. Prikazani su smjerovi deportacije Židova prema getima u istočnoj Europi, mjesta masovnih ubojstava i izgrađena mreža koncentracijskih logora i logora smrti prema kojima su i dalje deportirani Židovi i druge progonjene skupine.
- Karta Europe u svibnju 1944. godine daje uvid u situaciju u Europi u izmijenjenim okolnostima nakon preokreta na vojnom planu, napredovanju saveznika na istoku Europe i u Sjevernoj Africi te kapitulacije fašističkog režima u Italiji. Prikazani smjerovi novih deportacija s teritorija pod nacističkom kontrolom pokazuju ustrajnost u provođenju holokausta i u situaciji sve većih ratnih gubitaka.
- Karta s prikazom Europe u siječnju 1945. također naglašava ustrajnost u provođenju genocidne politike prikazom i dalje aktivnih koncentracijskih logora i organiziranjem marševa smrti, odnosno prebacivanja zatočenika logora pred napredovanjem saveznika u logore u jezgri Reicha i nastavak ubojstava.

4.2. Kako čitati povijesnu kartu?

Povijesne karte prikazuju prostorne dimenzije povijesnih događaja i procesa. Za njihovo razumijevanje važno je obratiti pozornost na naslov karte, prikazano razdoblje, granice teritorija, boje, simbole i legendu. Legenda objašnjava značenje korištenih oznaka te omogućuje prepoznavanje različitih oblika teritorijalne kontrole, lokacija i smjerova kretanja prikazanih na karti.

Pri istraživanju je korisno krenuti od cjeline, odnosno sagledati političku kartu Europe u prikazanom razdoblju, a zatim se usredotočiti na pojedine zemlje, područja ili pojave. Povećavanjem karte moguće je detaljnije proučiti određene lokacije i oznake, dok smanjivanje omogućuje povratak širem europskom kontekstu.



4.3. Što nam povijesne karte mogu otkriti?

Šest karata prikazuje Europu u različitim trenucima između 1934. i 1945. godine. Njihovom usporedbom moguće je pratiti promjene državnih granica, širenje nacističke Njemačke i fašističke Italije te promjene u opsegu njihove teritorijalne kontrole i utjecaja. Istodobno se mogu istraživati širenje sustava logora, prostorna organizacija progona i deportacija te povezanost teritorijalne ekspanzije s intenziviranjem politika isključivanja i masovnih zločina.

Usporedba karata omogućuje i uočavanje razlika između pojedinih razdoblja. Primjerice, korisnici mogu istražiti kako se mijenjao opseg područja pod nacističkom kontrolom, gdje su se nalazila mjesta masovnih ubojstava i kako su se mijenjali smjerovi deportacija. Pritom je važno pratiti i ono što se na kartama ne mijenja, primjerice nastavak progona i deportacija unatoč promjenama ratne situacije.

4.4. Povezivanje karata s drugim sadržajima mrežne stranice

Povijesne karte pružaju prostorni kontekst za razumijevanje događaja, ali njihova je istraživačka vrijednost još veća kada se povežu s drugim sadržajima mrežne stranice. Vremenska crta omogućuje pronalaženje događaja povezanih s promjenama prikazanima na kartama, dok tematski tekstovi pomažu u razumijevanju ideologija i politika koje su oblikovale te procese. Povijesni izvori mogu pružiti dodatne informacije o iskustvima ljudi, donošenju političkih odluka i posljedicama progona.

Primjerice, uočenu promjenu državnih granica moguće je povezati s događajima koji su do nje doveli, a zatim istražiti kako je uspostava nove vlasti utjecala na prava i položaj stanovništva. Na taj način karta postaje polazište za šire istraživanje, a ne samo prikaz teritorijalnih promjena.

4.5. Mogućnosti i ograničenja povijesnih karata

Karte prikazuju odabrane informacije i prostorne odnose, primjerene početnicima i mladim korisnicima. No one same po sebi ne mogu objasniti sve uzroke i posljedice povijesnih događaja. Promjene granica, primjerice, ne otkrivaju automatski kako su se one odrazile na svakodnevni život stanovništva, dok prikaz lokacija logora ne može u potpunosti dočarati iskustva zatočenih osoba ni razmjere počinjenih zločina.

Zato je važno kartografske prikaze tumačiti u povijesnom kontekstu i povezivati ih s drugim pouzdanim informacijama i izvorima. Posebno je važno razlikovati teritorijalnu kontrolu od političkog utjecaja te obratiti pozornost na vremensko razdoblje na koje se pojedini prikaz odnosi. Takav pristup omogućuje preciznije razumijevanje povijesnih procesa i izbjegavanje previše pojednostavljenih zaključaka.

4.6. Pitanja i zadaci za samostalno istraživanje

Pri istraživanju karata korisnicima mogu pomoći sljedeća pitanja:

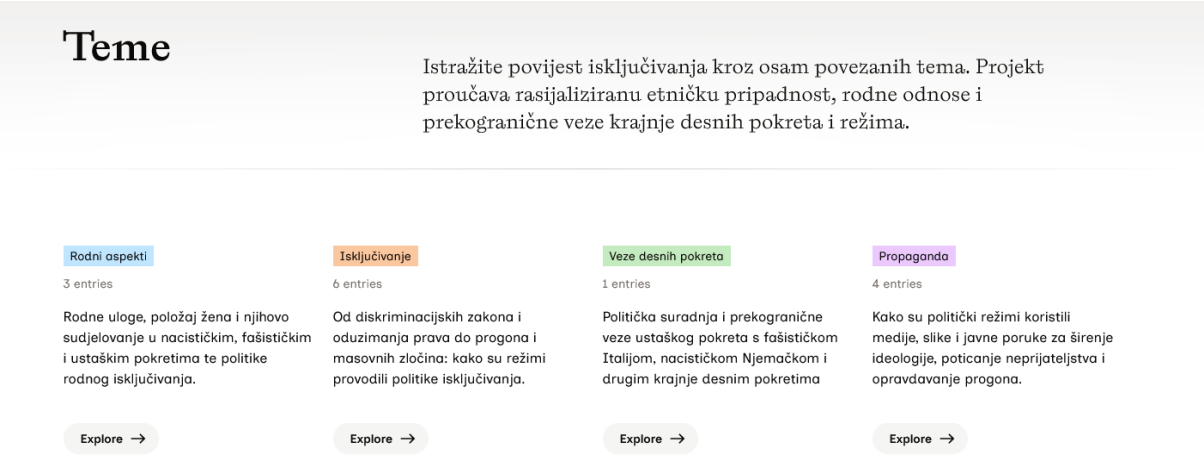
- Kako se mijenjala politička karta Europe između 1934. i 1945. godine?
- Koje su teritorije nacistička Njemačka i fašistička Italija postupno pripojile, okupirale ili stavile pod svoj utjecaj?
- Kako su se s teritorijalnom ekspanzijom mijenjali opseg i raspored mreže logora?
- Što se iz prikazanih smjerova deportacija može zaključiti o prostornoj organizaciji progona Židova i Roma?
- Što usporedba karata iz 1942., 1944. i 1945. godine otkriva o nastavku deportacija i djelovanju logora tijekom promjena na ratnim bojištima?
- Koje bi dodatne informacije ili povijesne izvore trebalo pronaći kako bi se objasnile promjene uočene na kartama?

5. ISTRAŽIVANJE TEMATSKIH SADRŽAJA

5.1. Istraživanje tematskih sadržaja

Tematski sadržaji omogućuju istraživanje važnih ideja, pojmova i procesa koji su obilježili djelovanje ekstremno desnih pokreta i režima tijekom 1930-ih i 1940-ih godina. Osam tematskih cjelina – Rodni aspekti, Isključivanje, Veze desnih pokreta, Propaganda, Državljanstvo, Rasne ideologije, Religija i Kultura sjećanja – obrađuje različite aspekte politika isključivanja te njihova utjecaja na pojedince i društva.

Kratki tekstovi osmišljeni su kako bi na pristupačan i razumljiv način približili složene povijesne pojave, bez opsežnog ponavljanja informacija koje su već dostupne u drugim obrazovnim i enciklopedijskim izvorima. Mogu poslužiti kao uvod u određenu temu, pomoć pri razumijevanju povijesnog događaja ili polazište za samostalno istraživanje. Budući da se sadržaji međusobno nadopunjuju, korisno je istraživati ih povezano, a ne samo kao zasebne cjeline.



5.2. Kako koristiti tematske sadržaje?

Tematskim tekstovima moguće je pristupiti na različite načine, ovisno o interesu i cilju istraživanja. Korisnici mogu odabrati temu koju žele bolje razumjeti ili krenuti od konkretnog povijesnog događaja i istražiti šire ideološke i društvene okolnosti koje su mu prethodile.

Primjerice, istraživanje rasnih ideologija može se povezati s temama državljanstva i isključivanja kako bi se razmotrilo na koji su način ideološke predodžbe utjecale na definiranje pripadnosti političkoj zajednici i ograničavanje prava pojedinih skupina. Tema propagande može pomoći u razumijevanju načina na koje su se širile ideje o neprijateljima i opravdavale diskriminatorne politike. Istraživanjem rodnih aspekata moguće je proučiti kako su ekstremno desni pokreti oblikovali predodžbe o rodnim ulogama te kako su se one povezivale s njihovim političkim i društvenim ciljevima.

5.3. Povezivanje tema s povijesnim događajima

Za cjelovitije razumijevanje povijesnih procesa preporučuje se povezivanje tematskih tekstova s događajima na vremenskoj crti, povijesnim kartama i dostupnim povijesnim izvorima. Takav pristup omogućuje da se opći pojmovi razmotre u konkretnom povijesnom kontekstu te da se istraži kako su se ideje pretvarale u političke mjere i kakve su posljedice imale. Kombiniranim istraživanjem tematskih upisa moguće je povezivati ideološke predodžbe i propagandu, političke odluke i zakonodavstvo, institucije i provedbu politika te društvene posljedice i iskustva pojedinaca.

Tematski sadržaji mogu poslužiti i za usporedbu različitih zemalja, pokreta i režima. Uspoređivanjem je moguće uočiti sličnosti u ideologijama i praksama isključivanja, ali i razlike koje proizlaze iz specifičnih povijesnih okolnosti. Pritom je važno izbjeći svođenje različitih pokreta i režima na jedinstven model te uzeti u obzir njihove posebnosti, međusobne veze i utjecaje.

5.4. Pitanja za istraživanje i kritičko promišljanje

Pri čitanju tematskih tekstova korisno je razmotriti sljedeća pitanja:

- Koji se ključni pojam ili povijesni proces obrađuje u tekstu?
- Kako je određena ideja utjecala na političke odluke i društvene odnose?
- Koje su veze između ideologije i političke prakse?
- Koje su skupine bile isključene, na koji način i s kakvim posljedicama?
- Postoje li sličnosti ili razlike u načinu na koji su različiti pokreti i režimi provodili politike isključivanja?
- Koji se događaji na vremenskoj crti mogu povezati s temom?
- Mogu li povijesni izvori potvrditi, dopuniti ili dodatno pojasniti informacije iz teksta?
- Koje dodatne dokaze trebamo za provjeru svojih zaključaka?

Tematske sadržaje najbolje je koristiti kao polazište za daljnje istraživanje. Njihova se vrijednost ne ogleda samo u upoznavanju povijesnih pojmova nego i u mogućnosti da korisnici povežu različite informacije, prepoznaju složenost povijesnih procesa i razvijaju vlastito, na povijesnim dokazima utemeljeno razumijevanje prošlosti.

6. RAD S POVIJESNIM IZVORIMA – REPOZITORIJ

6.1. Što su povijesni izvori i zašto su važni?

Povijesni izvori omogućuju nam da prošlost istražujemo na temelju sačuvanih tragova i svjedočanstava. Oni mogu pružiti uvid u iskustva pojedinaca, političke odluke, načine širenja ideja i posljedice povijesnih događaja. Njihovim proučavanjem moguće je bolje razumjeti kako su se politike isključivanja oblikovale i provodile te kako su utjecale na živote ljudi.

Mrežna stranica donosi odabrane povijesne izvore koji nadopunjuju vremensku crtu, povijesne karte i tematske tekstove. Iako je njihov broj zasad ograničen, **izvori su odabrani kako bi ilustrirali pojedine povijesne pojave i potaknuli korisnike na kritičko promišljanje**. Oni služe kao polazište za istraživanje, a ne kao sveobuhvatan prikaz povijesnih događaja. Stoga ih je važno promatrati u kontekstu i povezivati s drugim dostupnim informacijama.

6.2. Kako pristupiti povijesnim izvorima?

Povijesni izvori mogu biti različiti po svojoj vrsti, namjeni i informacijama koje pružaju. Fotografija, novinski članak, politički proglas, službeni dokument ili osobno svjedočanstvo ne govore nam o prošlosti na isti način. Svaki izvor nastao je u određenim okolnostima, imao je svoj kontekst i namjenu te pruža samo djelomičan uvid u događaje ili iskustva koja istražujemo.

Pri proučavanju izvora važno je obratiti pozornost na to što je prikazano ili zapisano, tko je izvor stvorio, kada je nastao i kojoj je svrsi služio. Ako su uz izvor dostupni dodatni podaci ili objašnjenja, potrebno ih je uzeti u obzir pri tumačenju. Primjerice, fotografija može prikazivati određeni događaj ili osobu, ali bez popratnih podataka ne mora biti moguće pouzdano utvrditi identitet osobe, mjesto ili okolnosti snimanja.

6.3. Kako analizirati povijesni izvor?

Pri analizi izvora korisno je krenuti od nekoliko osnovnih pitanja:

- **Što izvor prikazuje ili govori?** Izdvojite informacije koje su izravno vidljive ili navedene.
- **Tko je izvor stvorio i u kojim okolnostima?** Pokušajte utvrditi autora, vrijeme nastanka i povijesni kontekst.
- **Koja je bila njegova svrha?** Razmotrite je li izvor trebao informirati, uvjeriti, opravdati određenu politiku, zabilježiti događaj ili prenijeti osobno iskustvo.

- **Što izvor omogućuje zaključiti?** Povežite informacije iz izvora s povijesnim kontekstom i drugim dostupnim podacima.
- **Koja su njegova ograničenja?** Razmotrite koje informacije nedostaju i na koja pitanja izvor ne može samostalno odgovoriti.

Važno je razlikovati ono što izvor izravno potvrđuje od vlastitih pretpostavki i zaključaka. Ako određenu tvrdnju nije moguće potvrditi na temelju dostupnog materijala, potrebno je to jasno navesti, umjesto da se nedostatak informacija nadomješta nagađanjem.

6.4. Povezivanje izvora s drugim sadržajima mrežne stranice

Povijesne izvore najbolje je koristiti u kombinaciji s drugim sadržajima mrežne stranice. Vremenska crta može pomoći u određivanju vremena i slijeda događaja, povijesne karte u razumijevanju njihova prostornog konteksta, a tematski tekstovi u tumačenju ideologija, pojmova i politika koje su utjecale na njihov razvoj.

Ako je za provjeru određene tvrdnje potrebno više informacija nego što ih pruža odabrani izvor, korisno je razmotriti koje bi dodatne vrste izvora trebalo potražiti. Različiti izvori mogu ponuditi različite perspektive, ali njihova usporedba zahtijeva pozornost prema vremenu nastanka, svrsi i okolnostima u kojima su nastali.

6.5. Kritičko vrednovanje izvora i zaključaka

Povijesni izvori nisu neutralni prikazi prošlosti. Njihov sadržaj može odražavati perspektivu autora, njegovu namjeru, dostupne informacije ili političke i društvene okolnosti. To je posebno važno pri proučavanju propagande, diskriminacije i progona, kada su se informacije namjerno oblikovale kako bi opravdale isključivanje ili potaknule neprijateljstvo prema određenim skupinama.

Analizirati takav izvor ne znači prihvatiti njegove tvrdnje kao istinite, nego istražiti što nam govori o vremenu i okolnostima u kojima je nastao. Primjerice, propagandni prikaz određene skupine može biti vrijedan izvor za razumijevanje načina na koji su se širile predrasude, ali ne i pouzdan dokaz da su tvrdnje iznesene u propagandi bile istinite.

Pri oblikovanju zaključaka potrebno je navesti na kojim se informacijama temelje i jasno prepoznati granice dostupnih dokaza. Jedan izvor može potvrditi da je određena poruka objavljena ili da se neki događaj zbio na određenom mjestu, ali ne mora otkriti koliko je ljudi dijelilo određeno mišljenje ili kako su svi sudionici reagirali.

6.6. Odgovorno korištenje povijesnih materijala

Pri korištenju povijesnih izvora potrebno je poštovati njihovu povijesnu važnost, kontekst i dostojanstvo prikazanih osoba, osobito kada je riječ o progonima, holokaustu i masovnim zločinima. Fotografije i drugi materijali koji prikazuju žrtve ne bi se trebali izdvajati iz konteksta niti koristiti samo radi izazivanja emocionalne reakcije. Njihova je svrha pridonijeti razumijevanju prošlosti, a ne senzacionalizirati nasilje ili patnju.

Ako se izvor koristi u učeničkom radu, prezentaciji ili drugom obrazovnom materijalu, potrebno je navesti njegovo podrijetlo i dostupne podatke o autoru, datumu i zbirci iz koje potječe. Važno je poštovati i uvjete korištenja materijala te razlikovati izvorni dokument ili fotografiju od naknadnog opisa i tumačenja.

Ograničen broj izvora na mrežnoj stranici ne umanjuje njihovu obrazovnu vrijednost. Pažljivo odabran izvor može biti dovoljno polazište za istraživanje ako se analizira u odgovarajućem povijesnom kontekstu, poveže s drugim sadržajima i koristi za postavljanje novih pitanja. Cilj nije samo prikupiti što više izvora nego razviti sposobnost njihova kritičkog čitanja i odgovornog tumačenja.

---

7. PRIMJENA MREŽNE STRANICE U NASTAVI I SAMOSTALNOM UČENJU

Sadržaji mrežne stranice mogu se koristiti na različite načine, ovisno o obrazovnim ciljevima, predznanju učenika i raspoloživom vremenu. Vremenska crta, povijesne karte, tematski tekstovi i povijesni izvori omogućuju nastavnicima da odaberu materijale koji odgovaraju određenoj temi ili problemu te ih uključe u različite faze nastavnog procesa. Pritom nije potrebno koristiti sve sadržaje odjednom: moguće je izdvojiti pojedini događaj, kartu ili izvor kao uvod u temu, polazište za istraživački zadatak ili poticaj za raspravu.

7.1. Odabir sadržaja prema cilju učenja

Pri odabiru sadržaja korisno je najprije odrediti što učenici trebaju razumjeti, istražiti ili moći objasniti. Ako je cilj razumjeti razvoj povijesnih događaja, vremenska crta može pomoći u praćenju njihove kronologije. Ako je naglasak na teritorijalnim promjenama, okupaciji ili prostornom rasporedu progona, polazište mogu biti povijesne karte. Tematski tekstovi prikladni su za upoznavanje ključnih pojmova, ideologija i društvenih procesa, dok povijesni izvori omogućuju istraživanje konkretnih primjera i provjeru tvrdnji.

Sadržaje je moguće odabrati i prema istraživačkom pitanju koje se postavlja pred učenike. Umjesto da im se unaprijed ponude sve informacije, učenike se može usmjeriti na pronalaženje odgovora povezivanjem dviju ili više vrsta sadržaja.

7.2. Istraživačko učenje uz digitalne povijesne sadržaje

Mrežna stranica pruža mogućnost organiziranja učenja oko pitanja ili problema koji učenici istražuju. Takav pristup potiče ih da aktivno pronalaze informacije, uspoređuju podatke, prepoznaju povezanost povijesnih događaja i oblikuju zaključke na temelju dostupnih dokaza.

Primjerice, učenici mogu istražiti kako su se tijekom 1930-ih i 1940-ih mijenjali položaj i prava pojedinih skupina stanovništva. Pritom mogu pratiti događaje na vremenskoj crti, proučiti prostorne promjene na kartama, pročitati tematske tekstove i analizirati odabrane povijesne izvore. Važno je da zadatak ne ostane samo na prikupljanju informacija, nego da učenici objasne što su na temelju njih zaključili i na koje se dokaze pritom oslanjaju.

7.3. Individualni rad, rad u paru i grupno istraživanje

Sadržaji mrežne stranice mogu se koristiti za individualni rad, istraživanje u paru ili suradničke aktivnosti u manjim skupinama. U individualnom radu učenici mogu istraživati vlastito pitanje i samostalno oblikovati zaključke. Rad u paru omogućuje

usporedbu zapažanja i zajedničku analizu izvora, dok se u grupnom radu istraživački zadatak može podijeliti na nekoliko povezanih dijelova.

Primjerice, različite skupine mogu istraživati istu povijesnu pojavu iz različitih perspektiva: jedna može pratiti njezin razvoj na vremenskoj crti, druga istražiti prostorne promjene pomoću karata, a treća analizirati ideološki kontekst i povijesne izvore. Usporedbom rezultata učenici dobivaju cjelovitiju sliku istraživanog problema i uočavaju važnost povezivanja različitih vrsta povijesnih dokaza.

7.4. Razvoj kritičkog mišljenja i argumentiranja

Rad s digitalnim povijesnim sadržajima može pridonijeti razvoju sposobnosti kritičkog čitanja, procjene pouzdanosti informacija i argumentiranja. Učenike je korisno poticati da razlikuju povijesnu činjenicu od interpretacije, provjere na čemu se temelji određena tvrdnja i prepoznaju ograničenja pojedinog izvora.

Posebno je važno da učenici ne prihvaćaju informacije izolirano, nego ih promatraju u povijesnom kontekstu i, kada je moguće, uspoređuju s drugim dostupnim dokazima. Pri proučavanju propagande, diskriminacije i progona takav pristup pomaže u prepoznavanju stereotipa i manipulativnih poruka te razumijevanju načina na koji su ideologije utjecale na političke odluke i život ljudi. Zaključke je pritom potrebno obrazložiti konkretnim dokazima, uz jasno navođenje onoga što izvori ne omogućuju pouzdano utvrditi.

7.5. Prilagodba različitim korisnicima i obrazovnim potrebama

Mogućnost odabira i kombiniranja sadržaja omogućuje prilagodbu različitim obrazovnim kontekstima i potrebama učenika. Isti povijesni problem može se istraživati na različitim razinama složenosti: od praćenja kronologije i prepoznavanja osnovnih informacija do uspoređivanja izvora, procjene njihove pouzdanosti i oblikovanja argumentiranih zaključaka.

Nastavnici mogu prilagoditi opseg zadatka, broj korištenih izvora, složenost istraživačkog pitanja i način predstavljanja rezultata. Učenicima kojima je potrebna dodatna podrška mogu se ponuditi jasniji koraci, kraći tekstovi, unaprijed odabrani izvori ili mogućnost usmenog odgovora. Naprednijim učenicima mogu se zadati složenija pitanja koja zahtijevaju usporedbu više zemalja, razdoblja ili perspektiva. Cilj prilagodbe nije promijeniti temeljni smisao učenja, nego omogućiti različitim učenicima da aktivno sudjeluju u istraživanju i pokažu svoje razumijevanje.

7.6. Prijedlozi nastavnih jedinica na mrežnoj stranici

Prijedlozi nastavnih jedinica pokazuju kako se sadržaji mrežne stranice mogu povezati u strukturiranu aktivnost za učenje i poučavanje povijesti. Na odabranim primjerima i

obrađenim sadržajima učenici istražuju, primjerice, kako antisemitska propaganda oblikuje sliku određene skupine, kako se propagandne poruke razlikuju od stvarnih životnih iskustava i ponašanja ljudi te što se na temelju povijesnih izvora može zaključiti, a što ostaje nepoznato.

Jedinica uključuje **materijale za učenike i upute za nastavnike**. Rad se temelji na određenom broju kartice s povijesnim izvorima, među kojima su fotografije i tekstualni zapisi, te na zadacima koji potiču analizu, usporedbu i kritičko vrednovanje dokaza. Učenici pritom uče razlikovati ono što izvor izravno pokazuje od informacija dobivenih iz popratnih zapisa i zaključaka koje na temelju njih izvode.

Predviđene su tri razine rada – **vođena, samostalna i napredna** – koje omogućuju prilagodbu aktivnosti predznanju, dobi i potrebama učenika. Ovisno o odabranoj razini, učenici rade uz detaljnije upute ili samostalnije odabiru i vrednuju dokaze, procjenjuju pouzdanost zaključaka i prepoznaju ograničenja dostupnih izvora. Jedinica uključuje i pitanja za provjeru razumijevanja te kriterije za vrednovanje završnog odgovora, s naglaskom na argumentiranje povijesnim dokazima, a ne na duljinu odgovora ili osobna uvjerenja učenika.

Za nastavnike su pripremljene upute za organizaciju rada, prijedlozi kraće i proširene izvedbe, smjernice za prilagodbu različitim obrazovnim potrebama te preporuke za odgovorno poučavanje osjetljivih tema. Posebna se pozornost posvećuje izbjegavanju stereotipa, pažljivom kontekstualiziranju diskriminatornih poruka i razlikovanju povijesne analize od njihova opravdavanja. Navedene su i mogućnosti povezivanja s drugim nastavnim jedinicama i kurikulumskim ishodima, kao i dodatni izvori i literatura.

Prijedlozi nastavnih jedinica pokazuju kako se mrežni sadržaji mogu upotrijebiti za razvoj povijesnog mišljenja, kritičkog čitanja izvora i sposobnosti oblikovanja zaključaka utemeljenih na dokazima. Nastavna jedinica je cjelovit obrazovni materijal koji povezuje povijesni kontekst, rad s izvorima, prilagodbu učenicima i vrednovanje naučenoga.

7.7. Mrežna stranica kao alat za samostalno učenje

Mrežna stranica namijenjena je i korisnicima koji žele samostalno istraživati povijest, bez unaprijed zadanog nastavnog zadatka. Istraživanje može započeti od događaja na vremenskoj crti, određenog područja na karti ili teme koja pobuđuje interes korisnika. Povezivanjem sadržaja moguće je postupno proširivati početno pitanje, provjeravati pretpostavke i dolaziti do novih spoznaja. Korisno je pritom bilježiti ključne informacije, izdvajati dokaze koji podupiru zaključke te zapisati pitanja na koja dostupni sadržaji ne daju odgovor. Takav način rada omogućuje korisniku da vlastitim tempom istražuje prošlost i razvija sposobnost kritičkog promišljanja povijesnih događaja i njihovih posljedica.

8. ODGOVORNO ISTRAŽIVANJE I POUČAVANJE OSJETLJIVIH POVIJESNIH TEMA

8.1. Odgovorno istraživanje i poučavanje osjetljivih povijesnih tema

Povijest rasne i rodne isključivosti, antisemitizma, progona i Holokausta zahtijeva pažljiv i odgovoran pristup. Riječ je o temama koje ne obuhvaćaju samo političke ideologije i djelovanje režima nego i iskustva pojedinaca i skupina kojima su oduzimana prava, sloboda, dostojanstvo, a često i život. Njihovo istraživanje stoga treba temeljiti na povijesnim činjenicama, kritičkom promišljanju i poštovanju prema žrtvama.

Važno je razlikovati povijesno razumijevanje od opravdavanja. Istraživanje razloga zbog kojih su se razvijale rasističke ideologije, širila propaganda ili provodile politike isključivanja ne znači njihovo opravdavanje. Naprotiv, razumijevanje povijesnih okolnosti, načina djelovanja institucija i uloge pojedinaca pomaže objasniti kako su diskriminacija, progon i nasilje postali mogući. Pritom je važno izbjeći pojednostavljene zaključke i prikazivati povijesne procese u njihovoj složenosti.

Posebnu pozornost potrebno je posvetiti propagandnim sadržajima i izvorima koji prenose diskriminatorne poruke. Takve materijale ne treba promatrati kao pouzdane prikaze skupina koje opisuju, nego kao izvore koji svjedoče o ideologijama, stereotipima i namjerama svojih autora. Njihova analiza treba uključivati pitanja o tome tko ih je stvorio, kome su bili namijenjeni, koje su poruke prenosili i kakve su posljedice mogli imati. Važno je izbjeći nepotrebno ponavljanje uvredljivih izraza i dehumanizirajućih prikaza, osobito kada njihovo navođenje nije nužno za razumijevanje izvora.

U radu s učenicima i drugim korisnicima potrebno je uzeti u obzir da ove teme mogu izazvati snažne emocionalne reakcije. Nastavnici i edukatori trebaju stvoriti prostor za pitanja i raspravu u kojem se različita tumačenja mogu razmatrati na temelju dokaza, ali u kojem diskriminacija, relativizacija zločina i poricanje povijesnih činjenica nisu predstavljeni kao ravnopravna tumačenja. Pritom je važno razlikovati otvoreno istraživanje povijesnih pitanja od tvrdnji koje zanemaruju ili iskrivljuju dokumentirane činjenice.

Mrežna stranica i ovaj priručnik potiču korisnike da **povezuju informacije, provjeravaju dokaze i preispituju vlastite zaključke**. Vremenska crta, povijesne karte, tematski sadržaji i odabrani povijesni izvori mogu poslužiti kao polazište za istraživanje, ali svaku informaciju treba tumačiti u odgovarajućem kontekstu. Kada dostupni materijali ne daju odgovor na određeno pitanje, važno je prepoznati granice vlastitih zaključaka i potražiti dodatne, pouzdane izvore.

Odgovorno učenje o prošlosti ne znači samo usvajanje znanja o povijesnim događajima. Ono uključuje razumijevanje načina na koje se stvaraju i šire ideje isključivanja, prepoznavanje posljedica diskriminacije te razvijanje sposobnosti kritičkog prosuđivanja. Takav pristup omogućuje da se povijest ne promatra kao niz izoliranih

događaja, nego kao prostor promišljanja o odgovornosti pojedinaca i institucija, ljudskim pravima i važnosti očuvanja sjećanja na žrtve.

8.2. Kritičko vrednovanje informacija i prepoznavanje povijesnog iskrivljavanja

U vremenu kada se povijesne informacije šire različitim medijima i digitalnim platformama, važno je razvijati sposobnost kritičkog vrednovanja sadržaja i prepoznavanja pokušaja iskrivljavanja prošlosti. U hrvatskom javnom prostoru, kao i drugdje, rasprave o Drugom svjetskom ratu i zločinima ustaškog režima mogu biti obilježene relativizacijom, selektivnim prikazivanjem činjenica i negiranjem ili umanjivanjem zločina. Stoga je važno učenicima i drugim korisnicima pružiti alate kojima mogu razlikovati povijesno utemeljene zaključke od neutemeljenih tvrdnji i manipulativnih interpretacija.

Pri istraživanju povijesti potrebno je provjeriti tko je autor informacije, na kojim se izvorima temelji i potvrđuju li je i drugi pouzdani izvori. Pritom treba razlikovati argumentirana povijesna tumačenja, koja se oslanjaju na dostupne dokaze i otvorena su kritičkom preispitivanju, od tvrdnji koje zanemaruju relevantne činjenice, izdvajaju ih iz konteksta ili ih prikazuju na način koji unaprijed određuje zaključak. Nije svako različito tumačenje povijesnog događaja pokušaj iskrivljavanja povijesti, no tumačenja moraju biti utemeljena na dokazima i uvažavati pouzdano utvrđene činjenice.

Posebno je važno prepoznati postupke kojima se zločini poriču, umanjuju ili opravdavaju, odgovornost prebacuje na žrtve ili se povijesni događaji prikazuju selektivno radi promicanja suvremenih političkih ili ideoloških ciljeva. Korisnici mrežne stranice mogu razvijati te vještine uspoređivanjem sadržaja, analizom povijesnih izvora i provjerom konteksta u kojem su informacije nastale ili se danas prenose. **Cilj nije prihvaćanje unaprijed zadanih zaključaka, nego sposobnost postavljanja pitanja, provjeravanja dokaza i prepoznavanja manipulacije.** Takav pristup pridonosi odgovornijem odnosu prema prošlosti i otpornosti na pokušaje njezina poricanja ili zloupotrebe.

9. ZAKLJUČAK: MREŽNA STRANICA KAO PROSTOR ZA ISTRAŽIVANJE POVIJESTI

Mrežna stranica projekta TARGET – *Učenje o povijesti rasne i rodne isključivosti* pruža različite mogućnosti za istraživanje povijesnih događaja i procesa povezanih s politikama isključivanja, rasnim ideologijama, rodnim ulogama, propagandom i progonom tijekom razdoblja od 1920-ih do 1940-ih godina. Povezivanjem vremenske crte, povijesnih karata, tematskih tekstova i odabranih povijesnih izvora korisnici mogu sagledati povijest iz različitih perspektiva, prepoznati veze među događajima i razvijati vlastita tumačenja utemeljena na dokazima.

Pozivamo nastavnike, edukatore, učenike i sve zainteresirane da istražuju dostupne sadržaje, postavljaju pitanja i povezuju informacije te da pritom kritički promišljaju o izvorima i načinima na koje se povijest tumači i prenosi. Povijest nije samo usvajanje činjenica o prošlosti, već je to i proces istraživanja, razumijevanja različitih iskustava i prepoznavanja posljedica ideologija i politika isključivanja.

Nadamo se da će vam mrežna stranica i ovaj priručnik poslužiti kao poticaj za daljnje istraživanje, poučavanje i promišljanje o prošlosti. Pozivamo vas da nastavite istraživati sadržaje mrežne stranice i koristite dostupne obrazovne materijale u nastavi, samostalnom učenju i drugim edukativnim aktivnostima.

Priručnik je nastao u okviru projekta TARGET – Teaching about Race and Gender Exclusion Timelines (101196284), financiranog u okviru poziva CERV-2024-CITIZENS-REM.

Sufinancira Europska unija

Sufinancira Europska unija. Iznesena mišljenja i stavovi odražavaju isključivo stav autora i ne moraju se podudarati sa stavovima Europske unije ili Europske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Europska unija i Europska izvršna agencija za obrazovanje i kulturu ne mogu snositi odgovornost za njih.

CENTAR TOLERANCIJE ZAGREB

t.a.r.g.e.t.
Teaching About
Race and Gender Exclusion Timelines